

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*

2017, Yıl:5, Sayı:11

Geliş Tarihi: 27.08.2017

Kabul Tarihi: 03.11.2017

Sayfa:330-351

ISSN: 2147-8872

**KADIN ÂŞIK KAVRAMI EKSENİNDE MALATYALI ÂŞIK SÜLBİYE
KUTLU'NUN HAYATI ve KADIN SÖYLEMLİ ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Begüm Kurt*

ÖZET

Malatya yöresi âşıklık geleneği Türkiye sahası âşıklık geleneğinin bir parçası olarak geçmişten günümüze çok sayıda âşık yetiştirmiş ve geleneğe katkı sağlamıştır. İlin yüzyıllar içerisinde sahip olduğu zenginliklerle dolu özgün kültürü milli kimliğin içerisinde özel bir yere konumlanmasını sağlamıştır. Malatya yöresinde günümüzde de âşıklık bir gelenek çerçevesinde yaşatılmakta ve yeni temsilcilerle güçlenerek zenginleşmektedir. Bu yeni temsilciler içerisinde kadın âşıkların özel bir yeri vardır. Malatyalı âşıklar arasında Âşık Emine (Emine Şener), Âşık Esmem (Esmem Köse), Karagünlü (Sevim Emir), Âşık Kutlu (Sülbiye Kutlu), Şah Sultan gibi kadın âşıklar geleneğin üreticisi ve taşıyıcısı konumunda olmuşlardır. Kadın âşıklar üzerine yeterince çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmayı yapmadaki amacımız göz ardı edilen kadın âşık konusu ekseninde mülakat yöntemi ile elde ettiğimiz bilgiler ışığında, hakkında daha önce yapılmış herhangi bir çalışma bulunmayan Âşık Kutlu'yu tanıtarak konuya bir katkı sağlamak ve Kutlu'nun kadın olmasının âşıklığına olan etkilerini ve bunun şiirlerine yansımalarını incelemektir. Buradan hareketle sözlü geleneğin en önemli aktarıcısı olan kadınların âşıklık geleneğindeki yerini tespit edebilmeyi umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Âşıklık Geleneği, Kadın Âşık, Âşık Sülbiye Kutlu, Malatya.

**THE CONCEPT OF WOMEN FOLK POETS ABOUT LIFE AND WOMEN
IN MALATYA INSTRUMENTAL TO AN ANALYSIS OF AXIS SÜLBIYE
KUTLU**

ABSTRACT

The tradition of Malatya region minstrels as a part of the tradition of minstrelsy of Turkey, a large number of minstrels from the past have been cultivated and contributed to the tradition. Within the centuries of the province, the unique culture full of riches that it possesses has been placed in a special place within the national identity. Today, in Malatya region, minstrelsy is kept within the framework of a tradition, and new representations are becoming stronger and stronger. Within these new representatives, women minstrels have a special place. Among the Malatya minstrel, female minstrel such as Âşık Emine (Emine Şener), Âşık Esmе (Esmе Köse), Karagünlü (Sevim Emir), Âşık Kutlu (Sulbiye Kutlu) and Şah Sultan were the producers and carriers of tradition. There is not enough work on female minstrel. Our aim in doing this study is to examine Kutlu's contributions to the subject and to reflect the effects of Kutlu on the wisdom of being a woman and her poetry, by introducing Âşık Kutlu, who has no previous work on the light of information we have obtained through interview method. From here we hope to be able to determine the position of women, the most important transporter of verbal tradition, in the tradition of minstrelsy.

Keywords: Minstrelsy Tradition, Women Minstrel, Âşık Sülbiye Kutlu, Malatya.

GİRİŞ

Oldukça eski ve köklü bir geleneğin sözcüsü olan âşıklar, toplumsal yaşam ve kültürel dokuyu yansıttıkları edebi ürünler ile zengin halk edebiyatı içerisinde önemli ve özel bir yere sahiptirler. Âşıklar sanatları aracılığıyla toplumsal hafızanın izlerini dile getirmekte, yüzyıllar boyunca kuşaklar arasında bilgi akışını sağlamakta ve bu şekilde geleneği geleceğe taşıyarak milli kültürün korunması bağlamında önemli bir görev üstlenmektedirler.

Kadın âşıklar üzerine yapılmış çalışmaların sayısı oldukça azdır. Kadın âşık kavramı üzerinde duran araştırmacılar arasında Esmâ Şimşek, Behiye Köksel, Aysun Çobanoğlu, Erman Artun, Doğan Kaya, Sevilay Çınar, Songül Karahasanoğlu, Süleyman Şenel, Mustafa Sever, Mete Taşlıova, Serdarhan Musa Taşkaya gibi isimler yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı ihmal edilen kadın âşık konusu ekseninde mülakat yöntemi ile elde ettiğimiz bilgiler ışığında daha önce hakkında bir çalışma yapılmamış olan Âşık Kutlu'yu tanıtarak konuya bir katkı sağlamak ve kadın olmasının âşıklığına olan etkilerini ve sahip olduğu sosyal rolün şiirlerine yansımalarını incelemektir. Buradan hareketle sözlü geleneğin en önemli aktarıcısı olan kadınların âşıklık geleneğindeki yerini tespit etmek amaçlanmıştır.

1. Âşıklık Geleneği İçerisinde Kadın Âşıkların Konumu

“Aslında kadının bir sanatkâr olarak en fazla görüldüğü edebi ekol halk edebiyatıdır (Köksel, 2012: 15). Manzum karakterli sözlü edebiyat türleri içinde ninniler sadece kadına özgüdür. Ağıtlar da zaman içerisinde kadınlar arasında daha yaygın olmuştur. Mani hem söz varlığı hem de musiki karakteri ve icra biçimi açısından kadına özgü olmuştur (Köksel, 2012: 16). “ Bununla birlikte kadınların âşıklık geleneği içerisinde erkekler kadar ön planda olmadıklarını biliyoruz. Bu durumun toplumsal ve sosyal birtakım sebepleri vardır.

Toplumun geleneksel kurumları kadını sosyal rolüne uygun davranışları yerine getirmekle yükümlü kılmıştır. Toplum tarafından kadına biyolojik cinsiyetine uygun kalıp davranışları sergilemek zorunda olduğu hissettirilmiştir. Kadın iyi bir anne, iyi bir eş ve iyi bir ev hanımı olmalıdır. Toplum tarafından adet edinildiği üzere davranmalı, aksini yaparak toplumsal yapının alışlagelmiş düzenini bozmamalıdır. Kadına toplumsal rolüne göre davrandığı, kalıplara uyduğu sürece özgürlük verilmiş, konumu dışına çıktığında ise sınırları çizilmiştir. Bu sebeple söz konusu halk sanatı içerisinde arka planda kalmıştır. Ancak kadının toplumsal yaşamın bir parçası olduğu gerçeği ile zaman içerisinde sosyal hayatta görülen değişiklikler toplumsal konularında farklılaşma yaşamalarına, etkin duruma gelmelerine olanak sağlamış, hayatın her alanında olduğu gibi söz konusu halk sanatında da kendilerine yer bulmaya başlamışlardır.

Toplumsal ve geleneksel kurumların kadın üzerinde yarattığı baskı ve bu baskı karşısında kadın iç dünyasının yaşadıklarından izler barındıran şiirler sosyal ve kültürel bakımdan değer taşımaktadır. Hayatın her alanında yer bulabilen kadın, bir âşık olarak da kendi ifade gücünü ve zenginliğini dışa vurmaktadır. Kadın âşıklar şiirleriyle kucagında uyuttuğu, türlü fedakârlıklarla büyüttüğü yavrusuna iyi dileklerini, aile, vatan ve yurt sevgisini, dini duygularını aşilar, kendisini mağdur etmiş geleneklere duyduğu öfkeyi, gülünç insan durumlarını eleştirerek yanlışları düzene koyma isteğini dile getirme imkânı bulur.

Kadın âşıklar hakkında yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Konu uzun yıllar göz ardı edilmiştir. Sevilay Çınar, Songül Karahasanoğlu ve Süleyman Şenel’in ortak çalışmaları olan “Kadın Âşıkların Âşık Sanatı İçerisinde Toplumsal Rollerle Konumlanma Problemleri” başlıklı makalelerinde konunun yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren ilgi çekici bir konu olarak algılandığı belirtilmiştir. Esmâ Şimşek, *Âşıklık Geleneğinde Kadın Âşıkların Yeri ve Ayşe Çağlayan Örneği* isimli bildirisinde âşık edebiyatının temsilcileri olarak daha çok erkeklerin gösterilmesine rağmen arka planda kadınların da olduğu gerçeğini dile getirmiş ve sayıları geçmişte oldukça az olan kadın âşıkların sayısının günümüzde azımsanmayacak boyutta olduğunu ifade etmiştir (Şimşek, 2007: 331-332).

Konu üzerinde araştırma yapan isimlerden biri olan Mustafa Sever, kadın âşık kavramının çokça üzerinde durulmamasının nedenini *Âşık Tarzı Kültür Geleneğinde Günümüz Kadın Âşıkları* isimli makalesinde erkek egemen bir toplum yapısında âşıklığın kadına uygun bir rol olarak görülmemesine bağlar ve durumu şöyle özetler: “*Geleneğin oluşumuna ve canlılığını sürdürmesine, dolayısıyla âşıkların sanatlarını icra etmelerine*

imkân sağlayan ortamların başında, tarihî sürece uygun olarak hanlar, bey veya eşraf konakları, köy odaları, kahvehaneler, yörelere özgü şenlikler, panayırlar, düğünler, siyasi toplantılar, kurtuluş günleri, eğlence mekânları, vd. gelmektedir. Bu ortamlarda bulunmak için ise âşığın gezmesi, âşık meclislerinde bulunması, ününü yaygınlaştırması, talep edilir olması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında kadının âşık olarak ortaya çıkması, âşıklık etmesi (ilden ile gezmesi, âşık meclislerinde bulunması, vb.) düşünülemeyecek durumlardır. Çünkü toplumsal kurallar, dinî-ahlaki ölçütler, kadının âşıklık etmesinin önündeki engellerdir (Sever, 2010: 83).”

Âşıklık geleneği içerisinde ‘farklı koşullarda yetişen kadın âşıkların, günümüzde kına gecelerinde, köy düğünlerinde, belediye şenliklerinde, vakıf-dernek geceleri vb. etkinliklerde kendilerine icra ortamı sağlayarak bugüne dek varlıklarını sürdürdüklerine tanık olmakla birlikte, geleneğin doğal sürecinden mahrum kaldıkları da gözlenmektedir (Çımar vd., 2008: 47).

Malatya yöresine has bir deyimle söz söylemede yetenekli olan kadınlar; *ölünün ağıtçısı, dirinin öğütçüsü* olarak tanımlanır ve her anlamda duygularını dile getirmeyi ihmal etmez. Sosyal ve toplumsal sorunları irdeleme söz konusu olduğunda kadınlar söz söylemekten geri durmaz, kıvrak zekâsı ile inceden eleştirisini yapar. Kendisini mutsuz eden kişileri, durumları, olayları özgürce dile getirme imkânını sözlü ürünlerle bulur. Toplumsal konularına saygı duyulmasını, eşitlikçi ve hakça davranılmasını kendi şiirlerinde açıkça talep eder.

Malatya yöresinde pek çok âşık yetişmiştir. Günümüzde de geleneğin yaşatıldığını ve yeni temsilcilerle güçlenerek zenginleştiğini söylemek mümkündür. Malatyalı kadın âşıklar arasında Âşık Emine (Emine Şener), Âşık Esmе (Esmе Köse), Karagünlü (Sevim Emre), Sülbiye Kutlu, Şah Sultan gibi isimler bulunmaktadır. Makalemize konu olan Âşık Kutlu, kadın olmasının verdiği zorlukları hayatında olduğu gibi âşıklık sanatını icra ederken de yaşamış ve şiirlerinde de bu durumu sık sık dile getirmiştir. Hayatı hakkında vereceğimiz aşağıdaki bilgilerde de yaşadığı sıkıntıları görmek mümkündür.

2. Malatyalı Kadın Âşık Kutlu’nun Kimliği

Âşık kelimesi üzerine bugüne kadar pek çok tanım yapılmıştır. Değişen sosyal ve kültürel kurumlar âşıklık mesleğini de etkilemiş, kelimenin karşılık bulduğu tanımın genişlemesine ve değişmesine sebep olmuştur. Yapılan tanımların bünyesinde yer alan nitelendirmeler özellikle kadın âşıklar devreye girdiğinde çeşitlenmektedir. Günümüzde âşıkların farklı gelişim süreçlerinden geçerek geleneği icra ettikleri görülmektedir. Çünkü bir kadın olarak, usta-çırak ilişkisinin şekillendirdiği bir eğitim süzgecinden geçmek, diyar diyar dolaşmak, saz çalarak şiir söylemek oldukça zordur. Bu sebeple bu özellikleri taşımadan gelenek çerçevesinde halk şiiri söyleyen kadın sanatçılar vardır ki bu kimselere de âşık ya da ozan denmektedir. Bu türde âşıklardan biri de Sülbiye Kutlu’dur.

Âşık, Cumhuriyet tarihimizin ilk beş kasabasından biri olan Malatya’nın Doğanşehir İlçesi’nin Polat Kasabası’nda 1 Mart 1949 yılında orta halli bir ailenin dördüncü çocuğu

olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Arize Hanım, babası Halil Bey, kardeşleri; Mahmut, Atiye, Saim ve Zübeyde'dir. Ağabeyi Saim' i 1991'de, ablası Atike'yi 1999 yılında kaybetmiştir. İlkokula 6 yaşındayken başlamış, öğretmenleri tarafından zekâsı takdir edilmiş sınıf atlatılarak mezun olmuştur. Annesinin desteği ve çabalarıyla ancak ilkokulu bitirebilmiş, eğitim hayatı bundan sonra devam etmemiştir. Okuyamamasını kız çocuklarının okutulmadığı, yanlış bir zamanda yetişmiş olmasına bağlar. Ozan, ev hanımıdır. Çalışma hayatı olmamış, tüm zamanını eşi ve çocuklarına adanmıştır.

Kutlu çok erken yaşta, henüz 15 yaşındayken 1964 yılında evlenir. Eşi Mehmet Bey uzun yıllar işçilik yaptıktan sonra emekli olmuştur. Sülbiye Kutlu ve eşinin 3 çocukları vardır. Büyük oğlu Murat 1965'te, ortanca oğlu Fatih 1968'de ve küçük oğlu Mahmut 1976 yılında doğmuştur. Kutlu, ailesiyle birlikte 17 yıl Doğanşehir'de yaşadıkdan sonra ve 1992 yılında Malatya'ya taşınmıştır ve hala burada yaşamaktadır. Yılın belli dönemlerini İstanbul'da çocuklarıyla geçirmektedir. Köy, ilçe ve şehir hayatını yakından tanıyan âşık, bunu şiirinde kullandığı önemli bir malzeme olarak düşünür. Köylü olmasıyla gurur duyan Kutlu, bunu *Niye Göçtün Sen Şehre* isimli şiirinde şöyle dile getirir:

Dumandan nefes alamaz
Gariptir yolu bulunmaz
Halin kimselere demez
Niye göçtün sen şehre

Kimi renk renk yüzün boyar
Kimi bedenini soyar
Kimi tutarsızdır cayar
Niye göçtün sen şehre

Kimseye demezler yazık
Kiminin dört yanı kazık
Ara sıra çıkar nazık
Niye göçtün sen şehre

Para hükümrandır bura
Köylülük yaşıyor serde
Yem olmam diyorsan kurda

Niye göçtün sen şehre

Her semtte üç beş şantiye
Güç kuvvet versin köylüye
Köy kazansın şehir yiye
Niye göçtün sen şehre

Sinir ekmiş stres biçer
Sıra bilmez öne geçer
Gör ki başa neler açar
Ne çare göçtük şehire

Ne özenti ne nafaka
Evlad yetiştirmek çaba
Koyuluruz kaptan kaba
Ne çare göçtük şehire

Kutlu, küçük yaşlardan itibaren şiir yazmaya başlar. Ancak uzun yıllar şiirlerini kimseyle paylaşmaz, herkesten saklar, şiirlerini başkalarına okumaktan çekinir, yazmamaya karar verir. Uzun zaman sonra ilk şiirini 14 Kasım 1983 yılında 33 yaşındayken yazar. Uzun yıllar manevi olarak çok sıkıntı çektiğini ve âşıklık yeteneğini sıkıntılarını aşmada Allah'ın ona vermiş olduğu bir lütuf olarak gördüğünü belirtmiştir. Âşık olmasında hassas ruhunun da önemli bir etken olduğunu söylemiştir.

Âşık olarak yetişmek için geleneğin sunduğu imkânlardan faydalanamayarak kendi kendisini yetiştiren Sülbiye Kutlu, kendi mahlasını kendisi seçmiştir ve mahlas olarak soyadını; Kutlu'yu kullanmaktadır. Usta-çırak ilişkisi ile yetişme şansı bulamamıştır. Doğaçlama söyleme yeteneği usta-çırak eğitiminin neticesinde kazanılmaktadır. Bununla birlikte Kutlu, hem hazırlanarak hem de irticalen şiir söyleyebilmekte, saz çalamamaktadır. Çocukluğundan beri saz çalmaya meraklıdır, ancak ailesinin baskısı sebebiyle çalamamıştır. Kendisi de bunu bir kusur olarak görür ancak kendi kendine Yunus Emre örneğini vererek teselli olmaya çalışır ve bunu Çeşitli Sesleniş ismini verdiği şiirindeki şu dörtlülle ifade eder:

Fedakârlık desen alnımda yazı
Hüner değilmiş yazdığım yazı
Hiç âşık olanın olmaz mı sazı
Kusur ettiyse bağışlan bizi

Bir gece görmüş olduğu rüyası onu derinden sarsar, rüyasında dağ başında kendisini 10 yıl yaşamış, sıkıntı, çile çekmiş ancak sonra bir ışığa kavuşmuş olarak görür, bu ışıktan gözleri kamaşır. Bu rüyadan sonra şiir yazmaya başlar ve bunları insanlara sunmaya karar verir. Ozan bu rüyayı bir mesaj olarak algılar. Feryadım isimli şiirinde geçen şu dördükle bu olaya değinmektedir:

Tam on yıl yaşadım dağlar başında

Karışılmaz hikmet varmış işinde

İlahi emrini bekler dururum

Yedi yıl öncesin gördüm düşümde

Bu şiirini iki yıl boyunca ailesinden saklamıştır. Ancak TRT'nin Doğanşehir'de Kutlu ile röportaj yapması ve 1993 yılında Milli Prodüktivite Merkezinin düzenlemiş olduğu "Kadın Gözüyle Verimlilik" isimli yarışmada birinci olup Ankara'ya çağırılması ile eşi ikna olmuştur.

Yukarıda sözü geçen yarışmada aldığı birincilik ödülü dışında pek çok yerel ve ulusal radyo ve televizyon programlarına katılan Kutlu'nun şiirleri insanlar tarafından beğeni almıştır. 1994 yılında TRT tarafından düzenlenen *Sivil Toplum Örgütlerinde Kadının Rolü ve Önemi* isimli yarışmada birincilik ödülü almıştır. Daha sonra Kültür Bakanlığının Halk Şairleri yarışmasında 350 şair arasında ilk 50'ye girmiştir ve bunun ardından yayınlanmış olan iki kitapta birer şiirine yer verilmiştir. Bu yarışmaya *İktisat İstikbal Güvencesidir* isimli şiiriyle katılmış ve halk şairi olduğunu kanıtlamıştır. 2000 yılında Malatya ilinin ev sahipliğini yaptığı ulusal "Sevgi ve Hoşgörü" isimli yarışmada mansiyon ödülü almıştır. Şiirleri Malatya şairler antolojisinde yayınlanmıştır.

İlk şiir kitabını 1991 yılında *Sevgi* adıyla Malatya Valiliği ve İl Kültür Müdürlüğü katkılarıyla yayınlayan ve şimdilerde ikinci kitabını yayınlama hazırlığı içerisinde olan Kutlu'nun il çapında almış olduğu çok sayıda onurluk, ödül ve takdir belgeleri bulunmaktadır. Malatya Kent Konseyi Kadın Meclisi üyesi olan Sülbiye Kutlu bugüne kadar pek çok etkinliğe katılmış ve şiirlerini halkın beğenisine sunmuştur. 6 Mayıs 2008 tarihinde yapılmış olan Malatya Âşıklar Şöleni bunlardan biridir. Katılmış olduğu yarışmalarda genellikle birincilik derecesi alan ozan, kasabaya ve ilçeye gelen ünlü siyasetçilere de şiirlerini sunmuştur. *Umutla Beklenen Baraj* isimli şiiri Turgut Özal'a, *Sefa Geldin İlçemize* isimli şiiri Kenan Evren'e, *Yunus Gibi* isimli şiirini ise dönemin Malatya valisi Oğuz Kağan Köksal'a sunmuştur.

3. Âşık Kutlu'nun Kadın Söylemleri Üzerine Bir İnceleme

Âşık Kutlu, şiirlerinde genellikle; feleğe sitem etmiş, hayatın adaletsizliğinden dem vürmüş, yörenin güzelliklerini, çeşitli sosyal kurumları, yaşanmış toplumsal olayları konu edinmiştir. Bunun dışında bozuk düzen, sıla özlemi, vatan- millet sevgisi, evlat sevgisi sıkça dile getirdiği konulardır. En çok Yunus Emre ve Mevlana'dan etkilendiğini söylemiştir.

Âşık Kutlu, şiirlerini kendini ifade aracı olarak kullanır. *İşte Ben* isimli şiirinde geçen şu dörtlükte kendisini tanımlar ve yaşamındaki teselliye annelikte bulduğunu ifade eder:

Ne fabrikatörüm, ne holding eşi
Tanımam Narin'i ne de Türk-işi
Kocaya vermişler on dörtte yaşı
Sözde bu ülkenin bir vatandaşı

Kutlu, bir kadın olarak birden çok kimlik taşıdığını, her birinin farklı nitelikte olduğunu söylemiş ve bunları *Kimliklerim* isimli şiiri ile çeşitli yönlerden şöyle tanıtmıştır:

İnsan Kimliğim:

Sabır ehlindenim çok çektim çile
Yalancıyı sevmem yapmadım hile
Duygular gem almaz gelince dile
Aşkım yaratana sanmayın kula

Ozan Kimliğim:

Mevlana'yı pirim diye anmazsam
İlham gelip duygularım çözülmez
Boram boram Yunus kokmazsa şiir
Kâğıt kalem isyan eder yazılmaz

Kadın Kimliğim:

Sadakatli faziletli anayım
Gün de görmüş çile çekmiş sineyim
Ağ yazmalı mor şalvarlı sunayım
Gelin kıza yaktıkları kınayım

Ana Kimliğim:

Cennet anaların ayağı altında
Bilmeliyiz makbulüz Hak katında
Aynı haklar hizmetçide hatunda
Belki yarın belki daha yakında

Vatandaş Kimliğim:

Ülke zor durumda dese kardeşim
Herkesten önce ben sıkarım dişim
Kemerime delik açmaktır işim
Soyadım sadedir ben vatandaşım

Bana Biçilen Kimlik:

Cahil kalmışımıdır bir tek kederim
Dünya nasıl yaşar yoktur haberim
Zenginlik değil ki benim emelim
İstemem altından olsa kemerim

Milli Kimliğim:

Vatan bayrak dersin şahlanır kanım
Şehitliğe özlem duyar bu canım
Anadolu toprak kokan ozanım
Ülkem için feda bin kere canım

Kutlu, şiirlerini günün koşullarına göre, toplumsal ve sosyal olaylara göre yazmaktadır ve kendisini topluma karşı sorumlu hissetmektedir. Halk şairlerini; toplumun duygularını, düşüncelerini, acılarını, ümitlerini, sevdiklerini ve sevmediklerini ilahî bir kuvvetle dile getiren kimseler olarak tanımlamaktadır. Ozanların halkın gözü, kulağı, sözü ve özü olduğunu söylemektedir. Ona göre ozanlar haksızlıklara karşı gelmeli, toplumun kanayan yaralarına parmak basmalı, her zaman haklıdan yana haksızın karşısında olmalıdır.

Kadın olmasının getirdiği sorumluluklar ve zorluklar sebebiyle âşıklar şölenine katılmadığını söyleyen ve bu durumdan yakınan âşık, 8 Mart Dünya Kadınlar günü için yazmış olduğu *Kadın Hakları* isimli şiirinde de kadınların yaşadığı sıkıntıları şöyle dile getirir:

Yoğurur hamuru ekmeği açar
Mutluluğu sonsuz sabırdan geçer
Fasulye de sular, buğday da biçer
Köyde yoktur şehirde mi bu haklar
Kâğıt üzerinde kalan şu laflar

Okşamaya değil ördüğüm saçlar
Ele dolamaya olursa suçum
Ha bir yolluk ha bir paspas bir hiçim
Köyde yoktur şehirde mi bu haklar
Kâğıt üzerinde kalan şu laflar

İstek duymadıysa çağırılmaz adım
Ölsem de kahrımdan duymaz feryadım
Saçı uzun aklı kısa bir adım
Köyde yoktur şehirde mi bu haklar
Kâğıt üzerinde kalan şu laflar

Ne konkendir ne matine ne hava
Mahkûmum cacıksız pilava
Ömrüm yetmeyecek sürer bu dava
Köyde yoktur şehirde yok bu haklar
Kâğıt üzerinde kalan şu laflar

Kutlu, *Mümkün Olsa* isimli şiirinde kadın olarak yaşamda var olmanın getirdiği zorlukları ise şöyle dile getirir:

Tanınmayan imkânları
Boşa giden zamanları
Yaşadığım dramları
Mümkün olsa anlatırdım

Kadınım diye itildiğim
Bir mal için satıldığım
Aç sofradan çekildiğim
Mümkün olsa açıklardım

Tüm vasıflar beyhudeymiş
Analık büyük çileymiş
Bizde kadınlık köleymiş
Mümkün olsa anlatırdım

Sosyal adaletsizliği konu aldığı ve toplumsal eleştiride bulunduğu bir diğer şiiri 'Kimi Böyle' de duygularını şöyle ifade eder:

Çok çekmiş, çok ezilmişim
İpten tele dizilmişim
Niye geldim bu dünyaya
Ömür boyu rezilmişim

Kimi böyle rezil olur
Kimi paşa vezir olur
Kimi bir ömür çabalar
Kimisine hazır olur

Kimi var yolun şaşırır
Kimi yok başın şişirir
Kimi ekmek parası için
Köyden şehre taşınır

Kimisinde kılmış karar
Kimini ne arar ne sorar
Kimesinin sözü para
Kimi ömür boyu zarar

Kimi yedikçe yararmış
Kimi yokluktan sararmış
Kimi bir göz ev hayal eder

Kimisi saraylar almış

Kimi tarlada çalışır

Saçı, sakalı karışır

Berberi, kasabı bilmez

Ancak bayramda tanışır

Kimine babadan kalmış

Kimi çabasıyla bulmuş

Kimi tahsilini bilmiş

Kimi de yaşarken ölmüş

Yazdıklarım gerçek! Hayal, düşün değil

Dertlerle doluyum, içim boş değil

İyiye, güzele âşık olmuşum

Kötülerle hiçte başım boş değil

Hor Görürsün isimli şiirinde de yaşadığı sıkıntılardan bahsetmiş, toplumsal eleştiride bulunmuştur:

Saçın güzel, dalga dalga dökersin

Bazen konuşurken dudak bükersin

Bir zengin gelirse bin dil dökersin

Bir de fakir gelsin dişin sökersin

Bilir misin pancar tütün kazmayı

Hor görürsün başımdaki yazmayı

Bu eller çok tuttu kürek, kazmayı

Çok istedim okumayı, yazmayı

Artar mı değerim açsam yazmayı

Bilir misin pancar tütün kazmayı

Hor görürsün başımdaki yazmayı

Yüzüm nasıl ise ruhum öyledir

Bu cahil kalışım beni söyletir

Çok istedim, en yükseğin okumak

Suç bende değil ki bizim köydedir

Bilir misin pancar, tütün kazmayı

Hor görürsün başımdaki yazmayı

Kutlu'nun *Aklım Hazinemdi* isimli şiiri ise hayatını ve duygu dünyasını özetler niteliktedir:

Aklım hazinemdi göçükte kaldı

Güzelliği yıllar elimden aldı

Ettiğin bir çift söz, ciğerim deldi

Neyin aldım, söyle bende nen kaldı

Nere gitsem kader hep beni buldu

Umudum, hayalim yüksekokuldu

Kız olmuşum bana tek sebep oldu

Boyun eğdim elden başka ne geldi

Ana oldum değdim on beş yaşına

Ben halımı bildirmediğim dışına

Ne yaptım ben sana, düştün peşime

Çok ağladım gözlerimde nem kaldı

Üç oğlum oldu yirmi beş yaşım

Tesellim yavrular sabırdı işim

Zaten on sekizde döküldü dişim

Şimdi ağzımda takma diş, bir de gem kaldı

Eski bir hasırdır ağrıyor başım
Yazmaya başladım otuz üç yaşım
Öyle hastayım ki, düşmez ataşım
Hayattan bana hasta bir can kaldı

Tedavim yatmaktır ilaç aspirin
Bir değil beş değil sızlar her yerim
Dediler ki git de doktora görün
Bilmedi doktorlar çare kim kaldı

Çok zaman çarşafa sardım bedeni
Köylüyüm cahilim bağışlan beni
Her insanın vardır bir güzel yanı
Affedemem ben sana kin kaldı

Kursağımda kaldı bütün hevesim
Düğüm düğüm olmuş çıkmıyor sesim
İsmini diyemem olurlar hasım
İçimde bitmeyen bir özlem kaldı

İstirapla geçti otuz beş yaşım
Yanağım al idi yay idi kaşım
Kahrettim, kestirdim uzundu saçım
Söyle kader söyle, başka nem kaldı

Üç güzelin hayranıyım kuluyum
Bir köyde büyüdüm Anadolu'yum
Fundalıkta açan yaban gülüyüm
Eller gitti uzanmaya dil kaldı

Anneliğin en büyük hazine olduğunu söyleyen âşık, annelik duygusunu, anneliğin kutsallığını, yüceliğini, fedakârlıklarını şiirlerinde sıkça işlemiştir. Bu şiirlerden biri olan *Analık* isimli şiirinde duygularını şöyle ifade eder:

Analardır her canlının yücesi
Yavrusu için yoktur gündüz gecesi
Ayağına bir taş değdiği zaman
Ağzımdan dökülür anam hecesi

Her derdinde seni eder teselli
Anasız yavrunun her halı belli
Her zaman muhtacız biz anamıza
Olsa da yaşımız otuz kırk elli

Yine bahar geldi sular çağlıyo
İçimdeki hasret beni dağlıyo
Çok istedim kahredip de gitmeyi
Üç yavrum var yollarımı bağlıyo

Kutlu, *Hekim Bey* isimli şiirinde evladının yaşadığı sıkıntılar üzerine doktora seslenerek bir anne olarak çaresizliğini, üzüntüsünü dile getirir:

Canımdan bir parça koptu getirdim
Beşinci kat beş yüz üçe yatırdım
On beş gündür sabahladım oturdum
Nesi varmış deli olurum hekim bey

Uzaktardan geldim evladım için
Yüzüm gülse bile kan ağlar içim
Kime başvurayım şikâyetim için
Konuşamam lal olurum hekim bey

Ne derdi var ne idi ne de marazı
Güzel huylum yok kimseye garezi
Henüz çok genç gözündedir murazı
O yaşasın ben ölürüm hekim bey

Adil olmadı ki bu hayat bana
Nereden başlayıp anlatsam sana
Bir tek karşılıksız sevendir ana
Yavrum için çul olurum hekim bey

Kaçtım bu şehrin kargaşasından
Yaz kış duman kalkmaz oldu başımdan
Umutsuz gözlerin akan yaşından
Boğulacak sel olurum hekim bey

Kader mi yanlış mı niçin ne diye
Memleket dururken İstanbul niye
Toplasam serveti yükler kediyeye
Yana yana kül olurum hekim bey

Sanma ki dünyaya geldik sıradan
Kişi ayrı dünya ayrı bir umman
Bir de görev yüklemiştir yaradan
Düşündükçe kul olurum hekim bey

Süreye Paşanın adın taşıyor
Her yerde hastalar bura koşuyor
Bu mekânlar ayrı bir ruh taşıyor
Ben Kutluyum yol alırım hekim bey

Âşık Kutlu, *Sevinçten Olacak Gözümde Yaşım* isimli şiirinde bir anne olarak oğlunun eğitim görmesi için katlandığı zorlukları dile getirir:

İyiler doğrular olsun yoldaşın
Dilerim göklere erişsin başın
Anam ağlar diye üzülme sakın
Sevinçten olacak gözümde yaşım

Yavrumu üşütme Erzurum kışın
Doğruluk başarı olsun hep için
Seni hem severim hem güvenirim
Örnek alsın seni iki kardeşin
Anam ağlar diye üzülme sakın
Sevinçten olacak gözümde yaşım

Seni yolcu ettim yirmi dokuz ekim
Helal olsun yavrum emdiğin sütüm
Çabasız, emeksiz hiçbir şey olmaz
Elet kahrın çekeceğiz gurbetin
Anam ağlar diye üzülme sakın
Sevinçten olacak gözümde yaşım

Çok istedim iki olsun ceketin
Seni okutmaya dikerim tütün
Yeter ki kopmaya olalım bütün
Hakkından geliriz biz bu külfetin
Anam ağlar diye üzülme sakın
Sevinçten olacak gözümde yaşım

Âşık, çektiği çileleri, evlatları için katlandığı zorlukları ve onlar için tüm iyi dileklerini *Yavruma Duam* isimli şiirinde şöyle dile getirir:

Beş vakitte duacınım bilesin
Dilerim ki ömür boyu gülesin
Hakkım helal olmaz zalim olursan
Her zaman masumun yanında olasıñ

Hücreden farksızdı yatağım yerim
Yavrum seni canımdan çok severim
Kundaklayıp yanıma aldığım zaman
Dağıldı tüm korkum, bitti kederim

Uyuyasın diye ninni söyledim
Büyüyünce doktor olasıñ dedim
Yavruma süt olsun beslesin diye
Gece karanlıkta ham dutlar yedim

Aşk nedir sevgi nedir sevilmandır
Analık duygusu hepsinden yücedir
Işığım sönmeyip yandığı zaman
Yavrum için yalvardığım gecedir

Seni çok severim yavrum bunu bil
Çıkarsın yolundan dikensiz bir guş
Yüce yaradana yalvarıyorum
Güneş hiç yakmasın üşütmesin yel

Okula gönderdiğim yolun bekledim
Büyüyesin diye günler ekledim
Sen yavrum anasız kalmasın dedim
Sizler için az kahırlar çekmedim

Üstümde yok anam babam rızası
Eksilmiyor bu başımın cezası
Karıncayı bile incitmem ki
Çektiklerim hangi suçun cezası

Emanetim isimli şiirinde de evladına duyduğu karşılıksız sevgiyi, onu gözü gibi bakıp büyüttüğünü gelinine anlatır ve ona şu öğütlerde bulunur:

Karımdayken haram lokma yutmadım
Yarın için hazırladım yatmadım
Kör olsun gözlerim harama bakmadım
Oğlumu ben sana verdim bilesin
Ak duvaklı mutlu gelin olasın

İp urgandan beşik kurdum yatırdım
Gölge oldum ben güneşte oturdum
Sorma bu duruma nasıl getirdim
Oğlumu ben sana verdim bilesin
Vefakâr fedakâr bir eş olasın

İlmek ilmek sevgi sabır işledim
Bitirmedim hep yenisin başladım
Katladım suçunu hep bağışladım
Oğlumu ben sana verdim bilesin
Saygı değer gelin anne olasın

Sırtımda tarlaya, işe götürdüm
Kaynattım bezini, temiz yatırdım
Hastalandı ben sağlığım yitirdim
Oğlumu ben sana verdim bilesin
Dileğim ki ömür boyu gülesin

Evlilik düşündüm güzel bir yaşta
Kazan istikbale giden yarıшта
Koynumda ısıttım soğukta kışta
Emanetim çok kıymetli bilesin
Yılda bir kez olsun dönüp gelesin

Kutlu, yine annelik duygusunu annesinin nezdinde *Anam Yaşlanmış* isimli şiirinde ifade eder:

Yıllar izlerini çizmiş yüzüne
Görmez olmuş perde inmiş gözüne
Söz geçiremiyor gayri dizine
Halini sormaya gelirim anam
Analık nasıldır bilirim anam
Kalkmıyor oturduğu yerinden
Baktıkça kahroldum ben kederimden
Bir de ah çekmesi yok mu derinden
Evimde başköşe senindir anam
Azıcık gül, beni sevindir anam

Çocukluk devresi senden başladı
Titreyen o eller neler işledi
Yazın güzün bitti, kışın başladı
Dünyamda her şeyden üstünsün anam
Neden konuşmuyon suskusun anam

SONUÇ

Sözlü gelenekte icracı olarak oldukça yaratıcı olan kadınlar, elbette ki âşıklık geleneği içerisinde de aktif olmuşlardır, ancak toplumsal ve sosyal birtakım nedenlerle arka planda olmak zorunda kalmışlar, kendilerini ispat etme şansı bulamamışlardır. Âşık olmak kadına uygun görülmeyen bir toplumsal rol olduğu için kadın âşıklar usta-çırak ilişkisinin yaşandığı bir eğitim süzgecinden geçmek, saz çalmak, diyar diyar gezmek, topluluk önünde atışmak gibi

geleneğin getirdiği zorunlu aşamalardan geçememişlerdir. Bununla birlikte kadın bir şekilde kendini ifade etme yolu bulmuştur. Modern dünyanın değişen algıları ve anlayışları, esas olarak da kendi bağımsız çabalarıyla kadına âşık olarak gelenekte yer edinmesine olanak tanımıştır.

Kadın âşıkların söylediği şiirler toplumsal ve kültürel dokuyu yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Şiirlerinde kadın olmanın getirdiği sıkıntıları, çileleri, annelik duygusunu, evlat sevgisini sıkça dile getiren kadın âşıklar sahip oldukları ifade zenginliği ile kendilerine özgü bir de gelenek meydana gelmesini sağlamışlardır. Kadınlar âşıklık geleneğinde kendilerine bir ifade alanı, özel şiirsel bir dünya oluşturmuştur. Âşık Kutlu örneğinde olduğu gibi kadın âşıkların yazmış olduğu şiirler incelendiğinde bir kadın olarak yaşamının şiirleri besleyen ana damarlardan biri olduğu görülecektir.

Malatya yöresinde çokça tanınan ve sevilen bir kişilik olan Sülbiye Kutlu çocukluğundan itibaren şiir yazmasına rağmen ailesinin baskıları sebebiyle saklamak zorunda kalmış, yine çok istemesine rağmen saz çalmayı öğrenememiş ve âşıklar bayramına katılamamıştır. Ancak yılmadan yazmaya devam etmiştir. Sonunda şiirlerinin takdir görmesi önünü açmış ve kendisini ispatlamasına vesile olmuştur. Ozan, bugün de kadın olması sebebiyle bazı kazanımlardan mahrum kalmasına rağmen şevkle üretmeye geleneğe katkı sağlamaya devam etmektedir.

Yazılı Kaynaklar

1. ARTUN, Erman, Çukurova Âşıklık Geleneğinde Kadın Âşıklar, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_kadin_asiklar.pdf, (ET: 14.05.2016).
2. ÇINAR, Sevilay, Yirminci Yüzyılın İkinci Yarısında Türkiye’ de Kadın Âşıklar, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008.
3. ÇINAR, Sevilay ve KARAHASANOĞLU, Songül ve ŞENEL, Süleyman, “Kadın Âşıkların Âşık Sanatı İçerisinde Toplumsal Rollerle Konumlanma Problemleri”, İTÜ Dergisi/b Sosyal Bilimler, C: 5, S: 2 (2008), s. 45-56.
4. ÇOBANOĞLU, Aysun, Âşık Sarıcakız Hayatı-Sanatı-Şiirleri, Ürün Yayınları, İstanbul 2006.
5. ERCİL, Mahmut, Malatyalı Âşık Birfânî (Hayatı, Sanatı ve Şiirleri). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2008.
6. ERSOY, Ersan, “Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 19, S: 2 (2009), s. 209-230.
7. GÜNAY, Umay, Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
8. KAYA, Doğan, “İrsiyet, Âşıklık ve Dört Âşık”, Erciyes, S: 297 (2002), s. 16-19.
9. KÖKSEL, Behiye, 20. Yüzyıl Âşık Şiiri Geleneğinde Kadın Âşıklar, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.

10. SAÇKESEN, Ahmet, “Er Tabıdı Destanında Kadın Tipler”, Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları, C:2 S: 3 (2006), s. 489-495.
11. SEVER, Mustafa, “Âşık Tarzı Kültür Geleneğinde Günümüz Kadın Âşıkları”, Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Journal Of World Of Turks, C: 2, S:3 (2010), s. 81-89.
12. ŞEN, Semra, Oğuz Kağan Destanı'nda ve Dede Korkut Hikâyelerinde Kadın, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S: 21 (2003), s. 123-128.
13. ŞİMŞEK, Esmâ, “Âşıklık Geleneğinde Kadın Âşıkların Yeri ve Ayşe Çağlayan Örneği”, Somut Olmayan Kültür Miras Yaşayan Âşık Sanatı Sempozyumu, 29-30 Kasım 2007, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER) Yayınları, Ankara, 2011, s. 329-344.
14. TAŞKAYA, Musa Serdarhan, “Çukurovalı Kadın Halk Şairler”, Karacaoğlan'dan Bela Bartok'a Dadaloğlu'ndan Âşık Feymani'ye Osmaniye Kültür, Sanat ve Folklor Sempozyumu Bildirileri, 22-24 Kasım 2004, Osmaniye 2005, s. 201-226.
15. TAŞLIOVA, Mete, “Kadın Temsilcileriyle Birlikte Çorum'da Halk Şiiri ve Âşık Tarzı Üzerine Tespit ve Öneriler”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C: 1, S: 2 (2009), s. 83-99.
16. YARDIMCI, Mehmet, Başlangıcından Günümüze Türk Halk Şiiri, Ürün Yayınları, Ankara, 2002.
17. YARDIMCI, Mehmet, XVII. Yüzyıldan Günümüze Malatyalı Âşıklar. Edebiyat Tarihi Çerçevesinde Âşık Edebiyatı Araştırmaları, Ürün Yayınları, Ankara, 2008.
18. YARDIMCI, Mehmet, Malatya'da Âşıklık Geleneği ve Malatyalı Âşıklar, Mehmet Yardımcı, http://www.mehmetyardimci.net/icerik/akademik_yazilar, (ET: 14.05.2016).